

Dorota Matyaszczyk

Sprawozdanie z prac w okresie od lipca do listopada 2013 r.

Hereditas Monasteriorum 3, 549-552

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dorota MATYASZCZYK

Poznań

Sprawozdanie z prac w okresie od lipca do listopada 2013 r.*

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono następujące kwerendy:

1. W Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu:

Sygn. KA 12 236, *Acta dotyczące się sprzętów iakich kościoły parafialne Archidiecezji Poznańskiej potrzebują*. Teczka papierowa, oprawna, papier czerpany i inny, pismo ręczne, inkaust, języki polski, łaciński i niemiecki, format A4, kk. 186. Przejrzano i odpisano. Przygotowywane do wydania.

Sygn. KA 12 249, *Klasztory Spis 1817–25*. Teczka papierowa, oprawna, papier czerpany i inny, pismo ręczne, inkaust, format A4, kk. 347. Przejrzano i odpisano w całości lustracje w języku polskim, częściowo przepisano lustracje w języku łacińskim, do odpisania pozostają lustracje w języku niemieckim. Przygotowywane do wydania.

Sygn. OA V-28 (dawna sygn. OA 2965), *Acta Praesidi Tyczące się majątku zniesionego Klasztoru w Owińskach w Archidiecezji Poznańskiej, lata 1833–1846*. Teczka papierowa, oprawna, format A3, A4, B5, strony nlb., pismo ręczne, dokumenty w językach polskim i niemieckim, w tym adresowany do arcybiskupa poznańskiego Dunina dramatyczny protest siostr karmelitanek przeniesionych z Poznania w 1821 r. przeciwko kolejnemu ich przeniesieniu w związku z przeznaczaniem Owińsk na prowincjonalny zakład dla obłąkanych, pisma Królewskiej Rejencji II w Poznaniu z 1835 r., wycena majątku pocysterskiego na ogólną kwotę 74 293 złp 11 sgr, likwidacja klasztoru przeprowadzona 8 Januar 1835 przez Jabczyńskiego (ks. Jan Nepomucen Jabczyński pracował w Konsystorz Generalnym Arcybiskupim w Poznaniu).

Sygn. KA 9035, *Klasztor Panien Zakonu Cysterskiego Owińska 1798–1852*, format A4, strony nlb. Teczka papierowa, oprawna, pismo ręczne, języki polski i niemiecki. Zawiera m.in.: korespondencję między ksienią i ks. Teofilem Wolickim w sprawie bezprawnego złamania klauzury przez jedną z siostr, listy siostr i ksieni Wierzińskiej w sprawie odwołania spowiednika, pisma urzędowe, spis zakonnicek, konwerek, nowicjuszek oraz służby klasztornej wewnętrznej i zewnętrznej w 1804 r., korespondencję z kuryą ks. Konrada Kokoszyńskiego, proboszcza owińskiego (zakonnika przysłanego z Łądu w 1804 r. jako nowego spowiednika cysterek, a po wysłaniu ich w 1821 r. do Ołoboku, przeniesionych tu z Poznania siostr karmelitanek i bernardynek), zawierającą prośbę, by przekształcić kościół poklasztorny w parafialny, ocalić piękny krucyfiks z klasztornych krucyfiksów przed licytacją i przyznać go kościołowi owińskiemu (stanowiące z krucyfiksem komplet intarsjowane stale wykupił na licytacji i już podarował kościołowi von Treskow z Wierzenicy), zatrzymać jako plebanię dom zakonników przy klasztorze, który władze przeznaczyły na kancelarię przy zakładzie dla obłąkanych, prośby po śmierci ks. Kokoszyńskiego († 1839) innych księży o wyposażenie z kościoła pocysterskiego.

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

Sygn. AOA-OA III/47, *Acta osobowe dotyczące księży z dekanatu ostrzeszowskiego w 1829 r.*, format A3 i A4, kk. 41. Oprawne w teczkę tekturową, papier czerpany, pismo drukowane i ręczne, inkaust. Zawiera odpowiedzi na ankietę osobową rozesłaną z inicjatywy abpa Teofila Wolickiego do wszystkich księży i zakonników z diecezji poznańskiej (zawierającą pytania: o miejsce urodzenia, od kiedy są w danej parafii, jakie kończyli szkoły, kiedy wstąpili do zakonu, kiedy otrzymali kolejne święcenia i od kogo, czy żyją ich rodzice i rodzeństwo, jakie posiadają własne księgozbiory z podaniem tytułu, autora, miejsca i roku wydania, ewentualne życzenia).

2. W Archiwum Diecezjalnym we Włocławku (z Anną Jabłońską); kwerendzie poddano dokumentację dotyczącą losów dawnego klasztoru cystersów, następnie kapucynów w Łądzie nad Wartą:

Sygn. 9, *Opis kościoła w Łądzie (rok 1860) X. Chodyńskiego*, format A3, kk. 28. W rzeczywistości jest to tekst napisany przez ostatniego przeora, cystersa X. Jana Wysockiego w 1825 r. Przygotowywany do wydania¹.

Sygn. 56, *Liber mortuorum oo. kapucynów*, oprawa skórzana, wytłaczana, format A3, karty nlb. (dwa razy po 366), każdej karcie odpowiada jeden dzień w roku, pismo ręczne, inkaust, atrament. Księga składa się z dwóch części, w pierwszej podano daty śmierci zakonników kapucyńskich z całej prowincji, w drugiej ważnych postaci świeckich i dobrodziejów.

Sygn. 57 (sygnatury są błędne – na pierwszej stronie widnieje sygnatura 58, w spisie i na półce jako sygn. 57), *Korespondencja, listy prowincjała, akta*, format A4, strony nlb. Luźne dokumenty, przeważnie sznurkiem. Dotyczy lat 1850–1864, gdy w klasztorze w Łądzie przebywali kapucyni. Są tam m.in. listy prowincjała o. Benjamina Szymańskiego skierowane do zakonników, jego wspomnienia o zmarłych braciach, zalecenia po kapitule. Tu znajdują się też akta urzędowe związane z przejściem przez kapucynów tego klasztoru oraz przygotowania do notarialnej darowizny Waclawa i Józefy z hr. Grudzieńskich Gutakowskich na ich rzecz. Pozostała część poszytu znajdująca się w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku będzie przedmiotem dalszej kwerendy. Przygotowywane do wydania (w wyborze).

Sygn. 58, *Historia Conventus Landensis Fratrum Capucinatorum*, t. 1. Księga oprawna w skórę wytłaczaną, format A3, B5, papier, pismo ręczne, inkaust, atrament, ss. 201. Jest to kronika obejmująca okres od 1851 do kwietnia 1864 r. Zawiera m.in.: odpisy korespondencji urzędowej; opis zrujnowanego kościoła i klasztoru pocysterskiego; inwentarz mienia zastanego po cystersach; informacje o przeprowadzonych przez kapucynów pracach remontowo-konserwatorskich; informacje o udziale kapucynów w życiu duchowym sąsiednich parafii, w tym w czasie odpustów; opis czystych wizyt o. prowincjała Benjamina Szymańskiego; informacje o kapitułach generalnych, które odbywały się w Łądzie oraz poza nim, oraz o dokonanych na nich wyborach gwardianów i dyskretych i podjętych decyzjach o translokacji braci; informacje o liczbie wiernych przybywających na uroczyste nabożeństwa; informacje o pomocy zakonników z innych klasztorów oraz księży z sąsiednich parafii w duszpasterstwie; informacje o kwestach prowadzonych przez poszczególnych braci; informacje o klerykach przybywających z innych klaszto-

1 Na nim oparł się W. H. GAWARECKI, *Początek i wzrost benedyktyńsko-cysterskiego zakonu łącznie i klasztoru lendzkiego, tegoż instytutu, w Gubernii b. Kaliskiej, powiecie Konińskim, położonego*, „Pamiętnik Religijno-Moralny”, 10, 1848, s. 518–543. Poza opisem historii klasztoru cystersów, w tym wszystkich opatów Polaków, i dokładnym opisem wyposażenia według stanu z 1825 r., podane są też m.in. informacje (tego Gawarecki akurat nie opublikował), że cystersi w 1810 r., z obawy przed kasatą, przetopili srebrne przedmioty, a w 1819 r. rozdysponowali pomiędzy braci pieniądze, godzinę przed składaniem przysięgi przed komisją likwidacyjną. Wcześniej przekazali „za rewersem” najcenniejsze wyposażenie opatowi, a gdy ten niespodziewanie umarł, jego pazerna rodzina zagarnęła wszystko.

rów na roczną naukę; informacje o święceniach. Prowadzone są też systematycznie przez kilka lat zapiski pogodowe i opisy klęsk żywiołowych.

W *Kronice* znalazły się także odniesienia do ważnych wydarzeń politycznych w Warszawie. Można na ich podstawie zauważyć stopniową radykalizację poglądów zakonników. Widać też wzmożenie kontaktów między Królestwem Polskim a Wielkim Księstwem Poznańskim. Klasztor w Łądzie, położony tuż przy granicy, był świetnym miejscem kontaktowym, choć z oczywistych powodów o tym w *Kronice* jasno nie pisano; można to wywnioskować na podstawie podanych dat i miejscowości, do których wyprawiali się łądcy kapucyni. W czasie powstania styczniowego zapisano informacje o starciach w okolicy Konina między wojskami powstańczymi i carskimi, wymienieni zabici i ranni.

Kronika zawiera opisy aż 25 rewizji przeprowadzonych przez wojska carskie w klasztorze w okresie powstania styczniowego. Kończy ją informacja o okolicznościach skasowania klasztoru:

[s. 194:] 1 [IV 1864 r.] 24 rewizja klasztoru i jego zabudowań. – O. Leon wyjechał do Krakowa na objęcie tamecznego klasztoru, gdyż rząd austriacki wszystkich zakonników, którzy byli za paszportami, z Krakowa usunął, gdzie i [usunęto] O. gwardjana Bronisława. – Początek kwietnia dosyć łagodnym lecz suchy a czasami wiatry zimne. [na dole karty bardzo staranny późniejszy wpis inną ręką:] Ojca Maxima kapucina aresztowano i powieszono przez wojska rosyjskie w Koninie. – Reszta xx. kapucynów z Łądu wywieziono na Sybir. – Klasztor zajęto przez Wojsko jakiś czas.

[s. 195:] [5 IV 1864 r.] 25 rewizja klasztoru i wszelkich jego zabudowań o godzinie 3. rano do 1. po południu przez pana pułkownika Felkirzama z Konina. Na tem koniec dziejów smutnych biednych xx kapucynów. Zostaliśmy wywiezieni, i po zniesieniu w Diecezji Kujawsko Kaliskiej klasztorów: [1]. xx bernardynów w Kaliszu. Bernardynów 2 w Piotrkowie, 3 w Złoczewie; xx. reformatów 4 w Choczcu, 5 w Koninie, 6 w Wieluniu; xx. dominikanów 7 w Brześciu Kujawskim, 8 w Piotrkowie, 9 w Sieradzu, 10 w Bełchatowie; xx franciszkanów 11 w Nieszawie, 12 w Radziejewie, 13 w Radomsku; xx kapucynów 14 w Londzie; xx karmelitów 15 w Zakrzewie; xx piarów 16 w Piotrkowie, 17 w Wieluniu. Powyżej 17 wymienione kościoły poklasztorne, jedne oddane zostały xx świeckim, drugie xx zakonnikom z tytułem wikariusza, z płacą po ruble srebrne 150, i ogrodami do klasztoru należącymi. Fundusz kościoła łondzkiego jest rubli srebrnych 150 czyli złotych 1000, i kawałek roli od mostu do łąk. Pierwszym wikariuszem w Londzie był, przesłany przez władzę diecezjalną, xiądz Rajmund Kamieński, kandydat teologii z Dominikana [dominikanin?], sekularyzowany, z Kawnic komendarz. [W] 1864 roku zda się przybył i był lat parę. Gmachy były zajęte 1864 roku w początkach listopada na własność rządową przez władze administracyjne. Delegowano urzędnika z powiatu i miejscowego burmistrza do zajęcia nieruchomości i ruchomości po klasztornych. Ruchomości przez licytacją sprzedano. Nieruchomość przeszła na rzecz Skarbu.

Na końcu są wpisy wikarego X. Mrokowskiego z lat 1871–1872, które ukazują szybko postępujące niszczenie pozbawionego opiekunów zespołu poklasztornego. Przygotowywana do wydania.

3. W archiwum salezjanów w Łądzie nad Wartą odpisano *Inwentarz sprzętów Kościelnych i Klasztornych Xięży Kapucynów Łądzkich z Wyszczególnieniem, co Przybyło lub Ubyło, spisany z polecenia Najprzewielbniejszego Ojca Benjamina, Prowincjała i Kommissarza Generalnego, pod Gwardyanią Wielebnego Ojca Faustyna. – dnia 15 Lipca 1853 roku, format A3, ss. 32. Księga inwentarzowa, zszyta, bez sygnatury, oprawna w okładki sztywne, papier, karty liniowane, atrament, pismo z 1853 r. kaligraficzne, późniejsze dopiski niestaranne. Zawiera opis wyposażenia klasztoru i kościoła w Łądzie, gdy byli w nim kapucyni, oraz adnotacje, co po kasacie ich klasztoru trafiło do Włocławka. Przygotowywany do wydania.*

4. Przeprowadzono kwerendę bibliograficzną dotyczącą losów klasztoru sióstr Sacré Coeur w Poznaniu.

Przygotowano następujące publikacje:

1. *Memoriał w sprawie klasztorów ks. Jana Kompały z 1828 r. do Teofila Wolickiego, arcybiskupa archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej, i jego konsekwencje*, „Hereditas Monasteriorum”, 3, 2013.

2. *Dekret króla Fryderyka Wilhelma II w sprawie zakonów mendikańckich na terenie Prus Południowych wydany 8 XI 1797 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 3, 2013.

Olga Miriam PRZYBYŁOWICZ

Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie

Archiwalia klarysek gnieźnieńskich w Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej, cz. 2: Sprawozdanie z kwerendy w dniach 9–12 VII 2013 r.*

Podczas drugiego etapu kwerendy w bogatych zbiorach Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Gnieźnie (obecnie Archiwum Archidiecezji, dalej: AA Gniezno), gromadzonych od XII w.¹, w poszukiwaniu archiwaliów klarysek gnieźnieńskich skupiłam się na spuściźnie rękopiśmiennej, inkunabułach, starodrukach oraz dokumentach, których klasztor był wystawcą i odbiorcą. Drugim polem działania był przegląd wybranych akt luźnych (zesp. *ACap. Luzy*) i sporządzenie dokumentacji fotograficznej.

Archiwalia klasztoru (zapewne część zbioru, nie wiadomo, jak znaczna²) skasowanego decyzją władz pruskich z 31 I 1837 r.³ trafiły najprawdopodobniej bezpośrednio do archiwum kapituły

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Sprawozdanie z pierwszego etapu zob. O. M. PRZYBYŁOWICZ, *Archiwalia klarysek gnieźnieńskich w Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, cz. 1: *Sprawozdanie z kwerendy w dniach 29–31 VIII 2012 r.*, „Hereditas Monasteriorum”, 1, 2012, s. 456–462. O zbiorach pisali J. KORYTKOWSKI, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej od 1000 roku aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. 1, Gniezno 1883, rozdz. 6: *Obowiązki kapituły*, c.: *Archiwum kapitulne*, s. 482–501, d.: *Biblioteka kapitulna*, s. 501–515. Kolejne kompendium części zbiorów opracował T. TRZCIŃSKI, *Katalog rękopisów biblioteki kapitulnej w Gnieźnie aż do początku XVI w.*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, 35, 1910, s. 169–320 (i odbitka Poznań 1910).

2 Z referatu S. Kościelaka wygłoszonego na konferencji *Losy i znaczenie dziedzictwa po klasztorach skasowanych w Wielkopolsce pod rządami pruskimi (do 1871 r.)* w Poznaniu 4 IV 2013 r. wynika, że część archiwaliów znajduje się w Berlinie.

3 Biblioteka Prowincji Franciszkanów w Gnieźnie, rps 31, *Akta kościoła św. Trójcy tyjące się zniesienia Klasztoru XX Franciszkanów i Panien Zakonnych w Gnieźnie 1835–1871*, s. 15–16, za informację tę dziękuję Bratu Zbigniewowi Joskowskiemu OFMConv. W listopadzie 1836 r. wydano decyzję o kasacji klasztoru franciszkanów.